



Commissie voor de
milieueffectrapportage

Windpark Nij Hiddum–Houw

Voorlopig toetsingsadvies over het milieueffectrapport

25 januari 2018 / projectnummer: 3188



1. Advies over het milieueffectrapport (MER)

Aanleiding

Windpark Gooyum Houw B.V. en Nuon Wind Development B.V. willen samen windpark 'Nij Hiddum-Houw' realiseren bij de Kop van de Afsluitdijk. Het park, met een opgesteld vermogen van 36 megawatt, geeft voldoende energie voor het jaarlijkse elektriciteitsverbruik van ruim 40.000 woningen. Tien bestaande turbines van het huidige park Hiddum-Houw, die samen 5 megawatt aan opgesteld vermogen vertegenwoordigen, zullen worden verwijderd. Om de nieuwe turbines mogelijk te maken zijn de milieueffecten van het windpark onderzocht, wordt een provinciaal inpassingsplan (hierna PIP) vastgesteld en moet een omgevingsvergunning worden verleend door de gemeente Súdwest-Fryslân. In dit advies spreekt de Commissie voor de milieueffectrapportage¹ zich uit over de juistheid en de volledigheid van het MER.

Advies in het kort

In het MER zijn de effecten van een windpark bij de kop van de Afsluitdijk vergeleken met die van andere locaties in de provincie Friesland waar een windpark kan worden ontwikkeld. De vergelijking laat zien op welke punten de kop van de Afsluitdijk minder, gelijkwaardig of beter scoort dan de andere onderzochte locaties. Alleen voor de natuurwaarden scoort de kop van de Afsluitdijk relatief minder gunstig, waarmee de gevolgen van het windpark voor natuurgebieden en beschermde soorten als een belangrijk aandachtspunt zijn benoemd.

Verder zijn in het MER drie alternatieven voor het windpark 'Nij Hiddum-Houw' onderzocht. De alternatieven verschillen van elkaar in aantal turbines en in de ashoogte en de rotordiameter van de turbines. Op grond van de vergelijking van de milieueffecten van ieder alternatief wordt gekozen voor het alternatief met de minste en grootste turbines. Het MER stelt dat de drie alternatieven op het punt van leefbaarheid² niet significant van elkaar verschillen. Voor de Commissie is onduidelijk op grond van welke informatie dat laatste wordt geconcludeerd. Zij is van oordeel dat er essentiële informatie ontbreekt over:

- de (relatieve)³ omvang van de hinder door geluid, ook onder de norm;
- de wijze waarop die hinder is bepaald;
- de wijze waarop het oordeel over de effecten op de leefbaarheid tot stand is gekomen.

Daarmee ontbreekt naar het oordeel van de Commissie essentiële informatie voor de besluitvorming. Ze adviseert om hierover meer informatie te geven in een aanvulling op het MER en daarna pas te besluiten over het windpark. De provincie Fryslân en de gemeente Súdwest-Fryslân hebben aangegeven deze aanbevelingen over te nemen en zullen de Commissie ook vragen de aanvullende informatie te beoordelen.

Leeswijzer

In de rest van dit advies licht de Commissie haar oordeel toe. Aan dat oordeel koppelt zij een aantal aanbevelingen. Het uitvoeren van de aanbevelingen over het hiervoor genoemde tekort

¹ De samenstelling en werkwijze van de werkgroep van de Commissie en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, via deze link: [3188](#), of door dit nummer op www.commissiemer.nl in te vullen in het zoekvak.

² Leefbaarheid dient hier te worden gelezen als het gecombineerde effect van geluidhinder en slagschaduw.

³ Bijv. het aantal ernstig gehinderden per kWh.

is essentieel als de provincie het milieubelang volwaardig wil meewegen bij de te nemen besluiten. Die aanbevelingen zijn opgenomen in een tekstkader.

Ten slotte behandelt de Commissie in de paragrafen 2.3 en 2.4 van dit advies enkele onderwerpen die om verduidelijking vragen. Het gaat om:

- de invloed van de turbineverlichting op de turbinekeuze in het gekozen alternatief;
- de verantwoording van de ontheffingsaanvraag in het kader van de Wet natuurbescherming;
- de uitwerking van het monitoringplan.

Het uitvoeren van de aanbevelingen die de Commissie over deze drie punten doet, zal volgens haar leiden tot een nog beter onderbouwd besluit. Deze staan cursief in de tekst.

2. Toelichting op het oordeel

2.1 Locatiekeuze

In een tussentijds advies over het op te stellen MER⁴ heeft de Commissie aanbevolen om per milieuaspect helder te beschrijven in hoeverre de locatie 'Nij Hiddum-Houw' vergelijkbaar, beter of slechter scoort ten opzichte van andere, enigszins gelijkwaardige, kansrijke locaties in de provincie.

In het MER zijn vergelijkbare vestigingslocaties voor windparken benoemd. Verder zijn de effecten van een windpark bij de kop van de Afsluitdijk vergeleken met die van een park op de andere geselecteerde locaties. De effecten op de verschillende locaties zijn inzichtelijk gescoord en afdoende vergeleken. De vergelijking laat zien op welke punten de kop van de Afsluitdijk minder, vergelijkbaar of beter scoort dan de andere onderzochte locaties. Zo zullen de natuureffecten op de kop van de Afsluitdijk vanwege de nabijheid van de Natura 2000-gebieden Waddenzee en IJsselmeer groter zijn dan bij veel andere locaties. Daarmee zijn de gevolgen van het windpark voor natuurgebieden en beschermde soorten in het MER als een belangrijk aandachtspunt benoemd. Verder laat de vergelijking zien dat er elders in de provincie nog diverse opties beschikbaar zijn voor het plaatsen van windturbines. Tot slot constateert de Commissie dat de door de provincie gekozen begrenzing van het zoekgebied aan de kop van de Afsluitdijk ertoe heeft geleid dat andere opstellingen, mogelijk met een groter vermogen, niet in overweging zijn genomen.

2.2 Effecten op de leefbaarheid

In het MER zijn drie alternatieven voor het windpark 'Nij Hiddum-Houw' onderzocht die van elkaar verschillen in aantal turbines en in hoogte en rotordiameter van de turbines.⁵ Op grond van de vergelijking van de milieueffecten van ieder alternatief wordt gekozen voor alternatief C. Dat is het alternatief met de minste en grootste turbines. Het MER laat zien dat de

⁴ [Tussentijds toetsingsadvies van 18 mei 2017](#)

⁵ Zie hiervoor tabel 5.1 op blz. 59 van het hoofdrapport. De rotordiameter varieert tussen 80 en 136 m, de tiphoogte tussen 118 en 208 m en het aantal tussen 9 en 18. Ieder alternatief omvat een range van diameters en tiphoogtes. Alternatief A omvat de kleinste turbines en rotordiameters en alternatief C de grootste.

effecten op de natuur⁶ en het landschap⁷ van dit alternatief wat kleiner zijn. Het MER stelt verder dat de verschillen tussen de alternatieven op het punt van geluid niet groot zijn en dat ze daarom als gelijk zijn beoordeeld.⁸ De slagschaduweffecten van alternatief C zouden groter zijn dan die van beide andere alternatieven.⁹

Voor de Commissie is onduidelijk op welke informatie deze conclusies over de effecten op de leefbaarheid¹⁰ zijn gebaseerd.¹¹ Onduidelijk is namelijk welke opstellingen zijn vergeleken. Het MER vermeldt alleen het aantal beschouwde lijnopstellingen. Wat ontbreekt, is informatie over het aantal turbines per lijn en over de posities bij ieder van de onderzochte alternatieven.¹²

In geen van de alternatieven blijkt er ruimte te zijn voor de ontwikkeling van een windpark dat voldoet aan de doelstelling. De norm wordt bij de alternatieven A–C bij nagenoeg alle woningen in het gebied overschreden, waarmee de scores voor geluid niet onderscheidend zijn. Deze onderzoeks aanpak leidt ertoe dat onduidelijk is hoe groot de normoverschrijdingen zijn en of aanpassing van de opstellingspatronen kan leiden tot minder overschrijdingen. Vervolgens zijn in de afbeeldingen 3.13 t/m 3.15 alsnog geluidcontouren opgenomen waarvan onduidelijk is op grond van welke opstellingen en rekenmethodieken ze zijn bepaald. Evenmin is duidelijk of deze contouren leiden tot andere conclusies dan hierboven vermeld. De conclusie dat verschuiving van turbines in de diverse alternatieven niet tot relevante veranderingen van de scores¹³ zal leiden, kan de Commissie met de gepresenteerde gegevens niet verifiëren.

De geluidbelasting onder de norm (van 47 dB) is niet onderzocht, zodat het MER geen beeld geeft van de verschillen tussen de alternatieven bij lagere belastingniveaus. Daarin kunnen de alternatieven onderscheidend zijn, zeker waar turbines dicht bij woonkernen zijn opgesteld.¹⁴ Zo lijkt alternatief C voor woningen in Wons slechter te scoren dan alternatief A.¹⁵

Het MER bevat ter vergelijking van de alternatieven geen slagschaduwonderzoek waardoor de slagschaduwcontouren in de afbeeldingen 3.16–3.19 niet kunnen worden geverifieerd. Overigens zijn de gepresenteerde scores naar het oordeel van de Commissie plausibel. Daarnaast zijn de gegevens over slagschaduw niet bepalend voor de keuze van een alternatief.

De Commissie concludeert dat er in de beschrijving van de effecten op de leefbaarheid — met name in de beschrijving van de geluidhinder — essentiële informatie ontbreekt.

⁶ Zie hiervoor par. 6.4.1 op blz. 116 ev. van het hoofdrapport en par. 1.6.2 op blz. 61 van het bijlagenrapport.

⁷ Zie hiervoor par. 6.4.2 op blz. 118 ev. van het hoofdrapport en par. 2.6.4 op blz. 123 van het bijlagenrapport.

⁸ Zie hiervoor tabel 6.65 op blz. 123 van het hoofdrapport.

⁹ Zie hiervoor tabel 6.66 op blz. 124 van het hoofdrapport.

¹⁰ Leefbaarheid dient hier te worden gelezen als het gecombineerde effect van geluidhinder en slagschaduw.

¹¹ De milieueffecten die in de zienswijzen het meest nadrukkelijk aan de orde komen zijn de effecten op het landschap en op de leefbaarheid. De Commissie vindt het mede daarom belangrijk dat de verschillen tussen de alternatieven op het punt van leefbaarheid inzichtelijk worden gepresenteerd.

¹² Voor de berekeningen van de geluidbelasting en slagschaduwduur op de woningen zijn (terecht) referentieturbines gebruikt. Waarbij abusievelijk in tabel 3.13 op blz. 146 van het bijlagenrapport bij variant C nog is uitgegaan van 7.6 MW per turbine. Voor drie referentieturbines de afstand tot de 47 dB-contour bepaald. Deze afstand is rond woningen in het gebied vrijgehouden om vast te stellen welke ruimte er voor turbines resteert.

¹³ Zie hiervoor blz. 132 van het hoofdrapport.

¹⁴ Omdat alle alternatieven uiteindelijk aan de eis van 47 dB moeten voldoen, zijn ze op het punt van normoverschrijding niet meer onderscheidend.

¹⁵ Zie hiervoor de afbeeldingen 3.13–3.15 op blz. 151–152 van het bijlagenrapport.

De Commissie adviseert om in een aanvulling op het MER de effecten van de onderzochte alternatieven op de leefbaarheid transparant in beeld te brengen. Meer specifiek gaat het om informatie over:

- de (relatieve)³ omvang van de hinder door geluid, ook onder de norm;¹⁶
 - de wijze waarop die hinder is bepaald;
 - de wijze waarop het oordeel over de effecten op de leefbaarheid tot stand is gekomen.
- Bepaal vervolgens wat dit betekent voor de vormgeving van het voornemen.

Overigens constateert de Commissie dat bij de omschrijving van het uiteindelijk gekozen alternatief (het voorkeursalternatief of VKA genoemd) de realisatie van 36 MW aan nieuw opgesteld vermogen niet meer als doelstelling wordt genoemd. In de conceptvergunning van de provincie wordt namelijk de mogelijkheid geboden om maximaal 9 turbines met een ashoogte van 90 tot 140 m en een rotordiameter van 110 tot 136 m te plaatsen.¹⁷ Met de kleinste turbines binnen de gegeven range wordt het beoogde doel naar verwachting bij lange na niet gerealiseerd. Het loslaten van deze doelstelling kan tot gevolg hebben dat elders meer vermogen moet worden opgesteld teneinde de provinciale opgave te realiseren of dat een extra locatie voor vestiging van een windpark moet worden geselecteerd. Bovendien stelt de Commissie vast dat andere alternatieven bij het loslaten van deze doelstelling wellicht toch weer in beeld kunnen komen, aangezien het kunnen halen van dat doel een belangrijk criterium was in de keuze tussen de alternatieven.

2.3 Verlichting¹⁸

In het MER zijn op het punt van hinder door verlichting per alternatief de effecten van de worst-case situatie beschouwd. Dat betekent dat de effecten zijn bepaald van de turbine met de grootste rotor en tiphoogte binnen de beschouwde range. Deze keuze heeft tot gevolg dat bij alle alternatieven verlichting moet worden toegepast omdat de grootste turbine in ieder alternatief / iedere range hoger is dan 150 meter. De Commissie constateert dat bij alternatief C ook verlichting noodzakelijk is indien wordt uitgegaan van de best case-situatie. Bij de best-case voor de alternatieven A en B en bij het voorkeursalternatief (145 meter tiphoogte) is verlichting echter niet noodzakelijk. Daardoor *kunnen* alternatieven wel onderscheidend zijn op dit aspect. Daarbij speelt dat het plangebied behoort tot de 's-nachts relatief donkere gebieden van Nederland.

De Commissie adviseert om in de toelichting bij het besluit aan te geven in hoeverre al of niet verlichten van de turbines de vormgeving van het VKA heeft beïnvloed/nog kan beïnvloeden.

¹⁶ De Commissie adviseert tegelijk ook de leesbaarheid van de gepresenteerde afbeeldingen (inclusief legenda) te verhogen. Het gaat met name om afbeeldingen 3.9, 3.13–3.15 en 3.17–3.19.

¹⁷ De ontwikkelaars dienen minstens 3 maanden voor de start van de werkzaamheden door te geven welke turbines zij gaan plaatsen.

¹⁸ In zienswijzen zoals die met nummers 1, 10, 21, 37, 88, 102 en 237 wordt aandacht gevraagd voor het onderwerp hinder door turbineverlichting en voor de inperking van die hinder.

2.4 Natuur

Het MER en de Passende beoordeling gaan uitgebreid in op de gevolgen van het windpark voor beschermde soorten en voor beschermde gebieden, waaronder de Natura 2000-gebieden IJsselmeer en Waddenzee. De Commissie concludeert dat daarmee in beginsel alle informatie aanwezig is voor de besluitvorming. Ze maakt op één punt een voorbehoud. Daarnaast heeft de Commissie twee aanbevelingen.

Gevolgen tijdelijke verdroging op leefgebied weidevogels

In het MER wordt aangegeven dat in de aanlegfase een bemaling van grondwater zal plaatsvinden. Na de aanleg wordt de grondwaterstand hersteld tot het normale peil, waardoor geen blijvend negatieve effecten worden verwacht op de grondwaterkwantiteit¹⁹. De Commissie maakt uit het ontwerpbesluit in het kader van de Wet natuurbescherming op dat de aanlegperiode geruime tijd in beslag kan nemen²⁰. De kwaliteit van leefgebied van weidevogels kan door (ook geringe) daling van de grondwaterstand worden aangetast. In het studiegebied komen weidevogels nog in een relatief hoge dichtheid voor, waaronder de Grutto, een soort die landelijk en provinciaal sterk afneemt.

De Commissie kan uit het MER niet opmaken wat de aard en het beïnvloedingsgebied van de grondwaterbemaling is, en in hoeverre de kwaliteit van weidevogelleefgebied hierdoor kan worden beïnvloed. Dat betekent dat het MER alleen de vereiste informatie voor de besluitvorming bevat indien de effecten van de grondwaterbemaling niet merkbaar zijn in het broedseizoen van weidevogels. Indien dat niet kan worden gewaarborgd dan acht de Commissie nadere informatie nodig alvorens het besluit wordt genomen.

Gevolgen voor vleermuizen

In het MER wordt aangegeven dat Meervleermuizen in het studiegebied voorkomen en dat foeragerende exemplaren kunnen worden beïnvloed. Gevolgen voor Natura 2000-gebieden en populaties worden evenwel uitgesloten.²¹ In het MER is niet inzichtelijk beschreven waarom deze soort niet wordt betrokken bij de ontheffingsaanvraag in het kader van de Wet natuurbescherming, zoals andere vleermuissoorten waarbij aanvaringslachtoffers niet zijn uitgesloten.

De Commissie adviseert in het besluit te verduidelijken waarom geen ontheffing Wnb voor de Meervleermuis wordt aangevraagd.

Evaluatie en monitoring

Het MER bevat op bladzijde 233 een aanzet van een monitoring- en evaluatieprogramma. Daarin wordt gesuggereerd dat bij dat programma de daadwerkelijke gevolgen voor foeragerende vogels zullen worden betrokken. In het ontwerpbesluit op grond van de Wet natuurbescherming wordt een monitoringplan beschikbaar gesteld. De Commissie verwacht wel dat dit programma zich over een reeks van jaren²² zal moeten uitstrekken om tot representatieve meetresultaten te komen.

¹⁹ Zie o.a. bijlagenrapport, pagina 199, 204–205.

²⁰ Zie pagina 25 van het ontwerpbesluit op grond van artikel 2.7, 3.3 en 3.8 van de Wet natuurbescherming dd 26-10-17.

²¹ De Commissie acht deze conclusie wel plausibel omdat Meervleermuizen in de regel op minder dan 10 m hoogte boven de grond vliegen. In de zienswijzen van de Friese Milieufederatie en de IJsselmeervereniging wordt ook ingegaan op de gevolgen voor Meervleermuizen.

²² Indicatief ten minste vijf jaren: met name de aanwezigheid van niet-broedvogels kan van jaar tot jaar fluctueren door weers- en locatie-specifieke omstandigheden.

De Commissie adviseert bij het monitoringplan effectonderzoek naar aanvaringslachtoffers onder foeragerende vogels en naar de gevolgen voor broedende weidevogels en vleermuizen te betrekken.²³

Indien het monitoringprogramma laat zien dat extra maatregelen nodig zijn, verwacht de Commissie dat er nog voldoende maatregelen achter de hand beschikbaar zijn.²⁴

VOORLOPIG

²³ Ook de Friese milieufederatie en de IJsselmeervereniging wijzen in hun zienswijzen op het belang van monitoring. Beide organisaties adviseren bovendien die gevolgen in samenhang met plannen voor andere windparken op populatieniveau te beoordelen.

²⁴ Bijvoorbeeld een stilstandvoorziening van een bepaalde turbine in een bepaalde periode.

BIJLAGE 1: Projectgegevens toetsing MER

Hoe toetst de Commissie?

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep beoordeelt of het MER de benodigde milieu-informatie bevat en of deze juist is. Als er informatie ontbreekt of onjuist is, beoordeelt de Commissie of zij die essentieel vindt. Dat is het geval als aanvullende informatie in haar ogen kan leiden tot andere afwegingen. Dan adviseert de Commissie de ontbrekende of gecorrigeerde informatie alsnog beschikbaar te stellen, vóór het besluit wordt genomen. De werkgroep heeft eerder (de omgeving van) het plangebied bezocht. Meer informatie over de werkwijze van de Commissie vindt u op: <http://www.commissiemer.nl/advies-ring/watbiedtdecommissie>

Wie zit er in de werkgroep?

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

Ir. Peter van der Boom

Ir. Wim Keijsers

Dr. Johan Lembrechts (secretaris)

Dr. Kees Linse (voorzitter)

Ing. Rob Vogel

Besluit waarvoor dit milieueffectrapport is opgesteld

Provinciaal inpassingsplan en Omgevingsvergunning.

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor activiteiten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een MER vereist zijn. De bijlagen C en D bij het Besluit milieueffectrapportage geven aan om welke activiteiten het gaat (<http://www.commissiemer.nl/regelgeving/besluitmer>). Voor deze procedure gaat het in ieder geval om de activiteit D22.2, "wijziging of uitbreiding van een windturbinepark met een gezamenlijk vermogen van 15 megawatt (elektrisch) of meer". Een MER is ook nodig omdat effecten op Natura 2000-gebieden optreden die in een Passende beoordeling moeten worden beschreven.

Bevoegd gezag

Provincie Fryslân en gemeente Súdwest-Fryslân.

Initiatiefnemer

Gooyum Houw BV en Nuon Wind Development B.V.

Heeft de Commissie ook zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

De Commissie heeft bijna 240 zienswijzen en adviezen die zij tot en met 12 januari van het bevoegd gezag heeft ontvangen, gelezen en voor zover relevant voor het milieueffectrapport in haar advies verwerkt.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [3188](#) in te vullen in het zoekvak.

Bezoekadres

A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

Postadres

Postbus 2345
3500 GH Utrecht

t 030-2347666
e mer@eia.nl
w commissiemer.nl

